

SURİYE İÇ SAVAŞI: SAVAŞIN YARATTIĞI MÜLTECİLİK AKINININ TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ'NE YANSIMALARI

Kutluhan BOZKURT*

Özet

Arap Baharı sürecinde Suriye'de protestolar başladığında, birkaç aylık süre içinde bir rejim değişikliğini bekleyenler ciddi şekilde yanıldılar. Hemen yanı başımızda, 2011'den beri bölge coğrafyasını doğrudan etkileyen bir kriz ve savaş yaşanmaktadır. İç savaşın ciddi ekonomik, siyasal ve askeri sonuç ve etkilerinin olduğu bir gerçekliktir. İç savaşın hukuksal açıdan ortaya çıkardığı en büyük etki ve neticeyi mültecilik akınında görmek mümkündür. Mültecilik olgusunda ulusal hukuklar, uluslararası hukuk ve de AB hukuku perspektiflerini dikkate almak gereklidir. Savaşın bir diğer neticesi ise 7 yıldır bu bölgenin artık dünyaya terör ihraç eder bir konuma gelmesidir ki pek çok ülke bundan doğrudan veya dolaylı olarak etkilenmektedir. Yakın bir zaman içinde bu savaşın sona erme ihtimali bulunmamaktadır. Bu da yaşanan trajedilerin artarak devam edeceğinin göstergesi olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arap Baharı, Suriye'deki İç Savaş, Geçici Koruma, Mültecilik ve Hukuksal Durum, Geri Kabul Anlaşması.

GİRİŞ

Ortadoğu öylesine stratejik bir bölgedir ki; bu bölgede on yıllardır sıcak ve soğuk çatışmalar ve buna bağlı mültecilik ve göç olayları aralıklarla yaşanmakta ve görülmektedir. Ortadoğu'nun bu hassas yapısında şüphesiz ki bölgenin enerji zenginliği ve ciddi petrol rezerv ve üretimlerinin varlığı önemli rol oynamaktadır. Enerji ve petrol politikaları ve krizleri Ortadoğu'nun siyasal yapısında ve tarihsel gelişim sürecinde önemli bir etkiye sahiptirler. Ayrıca, Ortadoğu'da siyasal-askeri çatışma ve krizler de belirgin bir öneme sahiptir. Çok eskilere gitmeden, Arap-İsrail Savaşı (Altı Gün savaşı)¹ Irak- İran savaşı, Lübnan'ın İsrail tarafından işgali, Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ)- İsrail Çatışmaları, Kuveyt'in Irak tarafından işgali ve 1. Körfez Savaşı, 2. Körfez Savaşı ve Irak Siyasal Rejiminin Yıkılışı ve Arap Baharı Süreci gibi önemli olayları hatırlamak mümkündür. Her bir çatışma, doğrudan -sivil- halk üzerinde yıkıcı etki yaratmıştır ve çok sayıda insanın yer/ülke değiştirmesine, zorunlu göçe ve mülteciliğe sebep olmuştur.

1949 tarihli IV Cenevre Sözleşmesi ve 1977 Protokolleri, (Yamaner, Öktem, Kurtdarcan, Uzun, GÜHFY 42), özellikle sivillerin korunmasına yönelik düzenleme ve hükümler içermektedir. Uluslararası Hukukun bu düzenlemeleri kapsamında, sivillerin keyfi ve hukuk dışı işlemlere uğramamaları hedefine yönelik hükümler yer almakta, sivillerin askeri gereklilik/zorunluluklar dışında göçe tabi tutulamayacakları evrensel bir norm olarak belirlenmiştir. (Sur, 2017: 304). Açıktır ki savaşların artan şiddetinin olumsuz bir sonucu olarak özellikle savaş mağdurlarının, sivillerin, silahlı çatışmalardan korunması önem kazanmış, bu konuda kapsamlı sözleşmeler yapılmasını gerekli kılmıştır. (Acer & Kaya, 2015: 354-355). 1977 Protokolleri bu gelişmenin bir sonucudur.

Arap Baharı ile başlayan sürece ayrıca dikkat etmek gerekmektedir, zira çok geniş bir coğrafyayı ve çok sayıda ülkeyi etkileyen siyasal ve reformist bir hareketten söz etmek gerekir. Arap Baharı bir dalga hareketi yaratarak, Arap ülkelerinin bulunduğu coğrafyayı, Kuzey Afrika ve Ortadoğu'yu kısa süre içinde etkisi altına almış ve bu dalganın en son uğradığı ülke ise Suriye olmuştur. Yakın zamanda gerçekleşen ve tepeden bir rejim değişim

* Dr.; Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi ve Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi. E-posta: kbozkurt@ciu.edu.tr - kutluhan.bozkurt@yeditepe.edu.tr

hareketi olan Suudi Arabistan'daki süreci de Arap Baharı Hareketinin bir sonucu olarak görmek gerekir. Suudi Arabistan'daki değişim süreci Batı'nın, Amerika Birleşik Devletleri'nin desteklediği, bir dönüşümdür. Ortadoğu'ya güç veren ve şekillendiren küresel güçlerin yeni planlamalar yaptığı görülmektedir.

Arap Baharının yaratmış olduğu dalga hareketi Suriye'de kısa süre içinde bir değişim getirmemiş ve yaklaşık 7 yıldan beri sadece Ortadoğu'yu etkilen bir kriz olmaktan çıkıp tüm Avrupa'yı etkileyen bir iç savaşa yol dönmüştür (Bozkurt, 2016: 388). Ortadoğu'daki siyasal, askeri, ekonomik kriz ve çatışmaların etkileri, farklı siyasal denge ve ittifaklardan dolayı sadece bölge ile sınırlı kalmamaktadır. İran-İrak savaşı, Lübnan'ın İsrail tarafından işgali, Körfez Savaşları gibi Ortadoğu'nun yakın tarihindeki önemli süreçlerde de kriz, çatışmalar ve etkileri sadece Ortadoğu ile sınırlı kalmamıştır. Bu sürecin, civar ülkeleri ve dolaylı olarak çok sayıda ülke ve kuruluşları da etkilediğini söylemek gerekir.² Benzer şekilde, Suriye'deki -ve kısmen Irak'taki -iç savaş etkisini, ne yazık ki sadece bu ülke-ler içinde göstermemekte, oldukça geniş bir coğrafyayı, askeri, siyasal ve hukuki olarak etkilemektedir. Belirgin olarak Suriye iç savaşının en yakıcı ve ağır etkilerini doğrudan yaşayan ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. Türkiye Suriye ile sınır ülkesidir ve oldukça uzun, 877 km, sınır hattına sahiptir. Bu uzun sınır hattı Suriye'deki savaşın ve etkilerinin doğrudan Türkiye'de yaşanmasına neden olmaktadır. İç savaşın başlaması ile birlikte bu coğrafyada çok ağır bir dram ve trajedi yaşandığı tartışmasızdır. (Bozkurt, 2016: 388-389).

1. ARAP BAHARI

Yakın bir geçmişte Arap coğrafyasında gerçekleşen önemli bir siyasal ve reformist hareket tarihsel süreç açısından önemlidir. Daha sonra "Arap Baharı" olarak adlandırılacak süreç 2010 yılında Tunus'ta başlamıştır. Kısa süre içinde diğer Arap ülkelerine yayılan protestoların ekseninde tek adam yönetimleri, temel hak ve özgürlüklerin yetersizliği ve sınırlamaları, özellikle ifade özgürlüğü-, siyasi yozlaşmalar, kötü yaşam koşulları, işsizlik, enflasyon gibi konular ve bu konulara ilişkin istemler öne çıkmıştır. Kriz ve siyasal çalkantılar zincirleme etki yaratarak hızlı bir şekilde yayılmış, kitlesel protestoları tetiklemiş ve pek çok ülkede şiddetli çatışmalara dönüşmüştür. Başta; Tunus, Mısır, Libya, Yemen, Suriye, Bahreyn gibi ülkelerde yaygın ve çok şiddetli protesto eylemleri gerçekleşmiştir. Buna karşılık ise Cezayir, Fas, Irak, Kuveyt, Lübnan, Sudan, Suudi Arabistan ve Umman gibi ülkelerde küçük çaplı protestolarla süreç nispeten daha sakin yaşanmıştır. (Bozkurt, 2017: 684-685).

Demokratik talepler, hareket ortaya çıktığında ve yaygınlaşmaya başladığında mücadeleye yön vermiştir. Arap ülkelerindeki bu yaygın protestolar ortaya çıktığında bu harekete, Prag Baharından esinlenerek, süreç içinde Arap Baharı denilmiştir. Arap Baharı, eylemlerin başladığı ülkelerde beklenen reform ve demokratikleşme hedeflerinin büyük bir kısmını yerine getirememiştir. Gerçi, Arap Baharı bazı ülkelerde (Tunus, Mısır, Libya gibi) rejim değişikliklerine yol açmışsa da, Suriye'de ise bu süreç, bölge ülkelerini de, (başta Türkiye, Irak, Ürdün, Lübnan olmak üzere), etkileyecek şekilde zaman zaman düşük yoğunluklu ve kimi zamanda yoğun çatışmaları barındıran bir bölgesel krize ve bazı ülkelerde iç savaşa dönüşmüştür. (Bozkurt, 2017: 684-685)

2. SURİYE'DEKİ İÇ SAVAŞ VE MEVCUT DURUM

Yukarıda da kısaca açıklandığı üzere Suriye iç savaşında farklı siyasal, askeri güçler ve ittifaklar söz konusudur. Açıktır ki iç savaş çok bilinmeyeli ve çok unsurlu denklemler, denklem içinde denklem, içermektedir ve majör ülkelerin soruna yaklaşımı ve beklentileri birbirinden tümüyle farklıdır. Bu ise bir çözümü veya çözüm olasılığını daha da zorlaştırmaktadır. Bölgedeki savaş ve ISIS (DAEŞ) terör yapılanmasını tetiklemektedir, bunun doğrudan etkisi ise terör saldırılarını Türkiye'de ve artık Avrupa'da da daha fazla görmek şeklinde olmaktadır.

Mevcut Şam Yönetimi, Rusya – İran ekseninde, hiç umulmayacak bir şekilde uzun süre direnmiş ve hali hazırda bu yönetimini sürdürmeye kararlı ve niyetli görünmektedir. Buna karşılık Türkiye'nin desteklediği Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ile Türkiye, sınırına komşu olası bir Kürt Devleti Yapılanmasını, bu noktada PYD etkinliği ve kontrolünü istememektedir.³ ABD ise bölgedeki ISIS (DAEŞ), şeriat kuralları ile yönetildiğini açıklayan ve tüm dünyaca radikal terör örgütü olarak kabul edilen yapı, etkinliğine karşı Kürtlerin oluşturduğu PYD yapılanması⁴ ile karşı askeri yapılanmaya girişmiştir. Bu girişim ve destek Türkiye'nin yoğun tepkisini çekmektedir. Zaman zaman İsrail'in de Suriye içinde özellikle İran destekli ve eksenli Hizbullah yapılanmasına karşı askeri müdahaleleri olmaktadır. Mevcut Şam yönetimine karşı Suudi Arabistan'ın da Sünni eksenli muhalif güçler ile Suriye denklemi içinde yer aldığını söylemek gerekmektedir. Fransa'nın başını çektiği bazı Avrupa ülkelerinin de Suriye denklemi içinde askeri ve siyasal bir güç olarak yer aldığını göz ardı etmemek gerekir.

Suriye'deki muhaliflerin Arap Baharı hareketinden etkilenerek başlattıkları eylem ve protestolar daha sonra sıcak çatışmaya dönüşmüş ve bu sırada Suriye'de rejimin kısa süre içinde yıkılacağı öngörülmüş, en azından Türkiye'de öyle hesaplanmıştı. Ancak rejimin, umulanın aksine, coğrafi üstünlüğünü kaybetmiş olmasına, 7 yıllık iç savaş sürecine rağmen halen Suriye'nin belirli önemli bölgelerini elinde tutmasının arkasında Rusya ve İran birlikteliğini ve stratejik yaklaşımının olduğunu ön görülmeliydi. Bu nedenle Suriye'deki bu gelişmeleri, vardığı nokta itibarıyla, Arap Baharı sürecinden ayırmak gerekir. Artık Suriye'nin kendisi, Ortadoğu'nun karmaşık yapısından ayrı olarak, çok daha bilinmeyenli bir denklem haline gelmiştir ve yakın bir zamanda bir çözüm bulunma olanağı uzak bir olasılıktır.

Suriye'deki iç savaş ve terörden etkilenen ve sayıları 4 milyona yaklaşan sığınmacı Türkiye'ye gelmiş⁵ ve burada yaşamaya başlamış ve 1 milyonu aşkın Suriyeli sığınmacı ise Avrupa ülkelerine akın etmiştir.⁶ Sığınmacı akını, kısa süre içinde Türkiye ve Avrupa ülkeleri açısından ender görülebilecek bir yoğunlukta olmuştur. Suriye'deki iç savaşın sona erdirilmesi için uluslararası düzeyde kimi girişimler olmuşsa da, bu girişimler şu ana kadar başarıya ulaşamamıştır. İlk görüşmeler Viyana'da başlamış ve ardından Cenevre'de sürmüştür. 2017 yılında ise Kazakistan'ın başkenti Astana'da ki görüşmeler de somut bir sonuca ulaşamamıştır.

Kasım 2017'de ise Rusya Lideri Putin'in organize ettiği, İran ve Türkiye'nin de en üst seviyede temsil edildiği/katıldığı Soçi -Suriye Zirvesi, her ne kadar Suriye'deki savaşı durdurabilecek bir uzlaşma sağlanmamışsa da bu zirvede, gelinen nokta yine de ilginç bir hususu ortaya çıkarmaktadır. Bu husus The Times yazarı Richard Spencer'ın yorumunda anlam bulmaktadır;

her üç devlet de bir şeyler kazandı. Putin, Arap dünyasına tutunduğu Suriye'de Rus nüfuzunu korumayı başardı. Ruhani, Doğu Akdeniz'de İran için daha güçlü bir etki alanı yarattı ve Esad'ın devrilmesine engel oldu. Esad'ın devrilmesi, Tahran'ın bölgedeki

müttefikli Hizbullah'la bağımlı keserdi. Türkiye de Suriye sınırlarının büyük bir kısmında Kürtlerin kontrolü ele geçirmesini engelledi.⁷

Soçi Zirvesi ile Türkiye'nin Suriye politikasında, en azından söylemlerinde, anlamlı değişiklikler göze çarpmaktadır. Mevcut Şam yönetiminin devam etmesine, gönüllü olmasa da, Türkiye'nin rıza gösterdiği veya buna artık çok itiraz etmediği, bu noktada son 6-7 yıllık söylemlerden vazgeçtiği ya da bu söylemleri artık kullanmadığı dikkat çekmektedir. Bu yeni söylemin kalıcılığı şüpheli ve uzun vadede Türkiye'nin yeni bir söylem değişikliğine girmesi ihtimal dahilindedir.

Suriye'de kısa vadede bir sonuç veya çözüm için bir yol haritası oluşturulması mümkün görünmemektedir. Üstelik görünen odur ki, Suriye'de surların durulması belki de uzun yıllara tekabül edecek bir süreci gerekli kılacağı, hatta bundan sonra Suriye'de hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacaktır. Şam Yönetiminin kontrolü dışındaki bölgelerde yeni oluşumlar, henüz yeni devletlerin oluşum süreci tamamlanmamışsa da özerk/otonom bölgeler hedeflenmektedir.

Suriye savaşına bağlı olarak artan sığınmacılık akını artık sadece Türkiye'yi etkilememekte, doğrudan Avrupa'yı ve özellikle Avrupa Birliği'ni hem politik hem de ekonomik anlamda etkilemeye başlamıştır. Bu süreç olarak Türkiye- AB ilişkilerini de öncelikle siyasi ve ekonomik düzlemde ve sonrasında da hukuki yükümlülükler bağlamında etkilemeye ve değiştirmeye başlamıştır. Özellikle mültecilik ve göçmenlik akını, gelebilecek yeni dalgalar hem Türkiye, hem de AB açısından yeni bir siyasi ve hukuki sürece neden olmuştur ve ileride de olacaktır.

2.1 İç Savaşın Etki ve Sonuçları

Suriye'de protestolar Mart 2011'de başlamıştır.⁸ Süreç içinde bu protestolar, bir iç savaşa neden olmuş, savaş sadece Suriye'yi etkilemekten çıkmış, komşu ülkeleri, nihayetinde diğer Avrupa ülkelerini ve sonuç itibarıyla AB'yi de etkiler hale gelmiştir. Savaşın askeri-politik, ekonomik, hukuki ve sosyolojik etkileri başlangıçta Ortadoğu da görülmekte iken, yoğun mültecilik akını ve ardından son birkaç yıl içinde Paris, Brüksel, Londra, Berlin'deki terör saldırılarıyla bu etkiler Avrupa'da da derinden hissedilmeye başlanmıştır.

Tüm dünyaca radikal terör yapılanması olarak kabul edilen ve şeriatı benimsediğini açıklayan, Irak ve Suriye'de önemli bir coğrafyayı kontrol eden ISIS, politik ve askeri bir model olarak bölgedeki kriz ve gerilimden beslenerek önemli bir güç haline gelmiştir. Bu olgu da, var olan mültecilik akını ve politik gelişmelerin temel unsuru olarak dikkat çekmektedir. Ortadoğu, daha doğrusu Suriye ve Irak, artık küresel terörün doğduğu ve ihracının yapıldığı yerler olarak öne çıkmaktadır. Sonuç itibarıyla, Suriye'deki savaş ile Suriye ikinci bir Afganistan oluşmuştur.

2.2 Askeri Durum- Politik Sonuçlar

Savaşın öncelikli olarak askeri-politik etkiler ve sonuçlar içerdiğini, etkilerinin salt Suriye'de değil, Ortadoğu'da hatta orayı da aşar şekilde Avrupa'yı da etkilemeye başladığı da açıktır. Politik etki, askeri müdahaleleri de beraberinde getirmiştir. Halen Suriye'de askeri güç olarak ABD, Fransa, Rusya, zaman zaman da Türkiye aktif olarak savaşa müdahalede bulunmakta ve bu ülkelerin hedefinde ise ağırlıklı olarak ISIS ve diğer radikal gruplar yer almaktadır. Türkiye ise özellikle PYD'ye ve onun askeri yapılanmasına yönelik

operasyonlar yapmaktadır. Suriye ve Irak'taki savaşın kısa sürede sonuçlanması mümkün görünmemektedir. Suriye'nin parçalanması ile sonuçlanabilecek bir çözümün ise daha olası olduğunu öngörmek çok hatalı olmayacaktır.

Bölgedeki savaşın ilk dönemlerinde Şam-Rusya-İran eksenli bir cephe ile ABD/Fransa (+AB) ilave olarak Türkiye/Suudi Arabistan (+Katar) eksenli bir cephe oluşmuştur (Tanış, 2016, Hürriyet: 14 Şubat 2016). Her üç cephenin de soruna yaklaşımı ve öncelikleri farklıdır. Bu denklemde ABD öncelikle "ISIS ile mücadeleyi" başa koymakta, AB ise "mülteci gelmesin, ne olursa olsun" yaklaşımında. Türkiye ise PYD⁹ güçlenmesin ve bir "Kürt koridoru, bölgesi oluşmasın ve bu engellensin" yaklaşımında, ayrıca Suudi Arabistan ve Katar'la birlikte Türkiye "Özgür Suriye Ordusu" ve diğer Sünni muhalif gruplar desteklensin ve bir "Sünni devlet kurulsun" hedefinde hareket etmektedirler (İdiz, Cumhuriyet: 25 Kasım 2015). Daha sonra, Suudi Arabistan'ının Katar'la diplomatik ilişkilerini kesmesi, siyasal gerilim yaşamaları, Suriye'deki Katar destekli oluşumları "terör yapılanması" saymaları ve Türkiye'nin de bu yeni krizde Katar'a açık destek vermesi ile Suriye'deki Suudi Arabistan-Katar ve Türkiye ittifakının eskisi gibi işlemediğini söylemek gerekir. Buna karşılık Rusya ise Akdeniz'de etkin olmaya ve Esad'la bir çözüme odaklı, İran ise Suriye'de bir Sünni devlet olasılığına karşı Esad'ı desteklemektedir. Bu siyasal ve askeri bölünmüşlük zaman zaman kısa süreli iş birliktelikleri, operasyon zamanını ve yeri hakkında bilgi paylaşımı, bilgi aktarımı gibi yaratmış olsa da zaman zamanda tarafları çatışma noktasına da getirmektedir.

2.3 Ekonomik Etkileri ve Sonuçları

Savaşın ve sığınmacıların getirmiş olduğu bir ekonomik maliyet şüphesiz ki sadece Türkiye'yi etkileyen bir olgu değildir. Başta Suriye¹⁰ ve diğer komşu ülkeler (Irak, Lübnan, Ürdün ve Mısır)¹¹ ile AB'ni de, yoğun mültecilik akını sebebiyle, ekonomik olarak etkilemiştir. Ancak ağırlıklı olarak Türkiye, Suriye ile olan dış ticaretini kaybetmiş, ilave olarak, sığınmacıların sayısının 4 milyona yaklaşması ile de ciddi bir maliyetle karşılaşmıştır. 2017 yılı sonu itibarıyla sadece sığınmacıların Türkiye'ye maliyeti 30 milyar Doları geçmiştir¹² (Orhan, 2015: Orsam Report No.1945). Üstelik askeri müdahaleler, güvenlik tedbirler ile ayrıca, Suriye ve bölge ülkeleri ile yapılamayan dış ticarettten kaynaklı kayıplar da bu maliyete dahil değildir. Bunlar da ilave edildiğinde çok ciddi bir ekonomik bedelin de ödenmekte olduğu ortaya çıkmaktadır.

Savaşın Suriye ekonomine etkisi ise Suriye Siyasi Araştırma Merkezi'nin (SCPR) verilerine göre 255 milyar Dolar civarında olduğu açıklanmıştır¹³ (SCPR, 2015: Syria Alienation and Violence Impact of Syria Crisis Report 2014). Belirtmek gerekir ki, gerçekte bu rakam çok daha yüksektir. Yoğun mültecilik akını nedeniyle Avrupa'nın da ciddi bir mali yük altına girdiğini unutmamak gerekmektedir. Hatta bu sürecin üye ülkelere maliyetinin her geçen gün daha da arttığını, bunun da üye ülkeler içinde soruna ve çözümüne farklı yaklaşımlara neden olduğu da ortaya çıkmıştır.¹⁴

2.4 Hukuki Etkileri ve Sonuçları

Tartışmasız, Suriye savaşı ve sığınmacıların sayısının çokluğu nedeniyle, sürecin hukuki etkilerin de olacağı açıktır. Hukuki etkiler ekseninde öncelikle iç hukuk açısından sığınmacıların hukuki durumu ve statüleri, Türkiye'nin uluslararası hukuktan, doğal olarak antlaşmalardan, iki taraflı ve çok taraflı olmak üzere, kaynaklanan hukuki yükümlükleri de söz konusu olmaktadır. İlave olarak; sürecin, Türkiye'nin AB'ne üyelik için aday bir ülke

konumunda olmasından dolayı, AB ve Ortaklık hukuku açısından da hukuksal etki ve dönüşümlerinin de olacağı açıktır. Suriye savaşının yoğun yaşandığı ve ciddi mültecilik akınlarının yaşandığı dönemde Türkiye'nin AB ile "Vize Muafiyeti ve Geri Kabul Anlaşmasını"¹⁵ imzalaması nedeniyle; hem Türkiye açısından, hem de AB açısından mültecileri de ilgilendiren hukuksal bir metin¹⁶ ortaya çıkmıştır (Council Decision, 2014: 2014/252/EU).

Türkiye, Suriye savaşı ve yoğun sığınmacı akını nedeniyle, AB'nin uzun zamandır Türkiye'den talep etmiş olduğu "Geri Kabul Anlaşmasını" en nihayetinde imzalayarak, ortaklık hukuku ve üyelik müzakereleri açısından hukuksal sorumluluk altına girmiştir. Ancak, son iki yıldır fiili olarak AB-Türkiye ilişkilerinin taraflar arasındaki gerilim ve karşılıklı restleşmeler yüzünden durmuş olması ki; buna etki eden nedenlerden biri de Avrupa Parlamentosunun AB-Türkiye ilişkilerinin dondurulması tavsiyesi kararıdır,¹⁷ Vize Muafiyeti ve Geri Kabul Anlaşmasının¹⁸ uygulanabilirliği sorunlu hale gelmiştir.

AB'de ise yoğun mülteci akını nedeniyle sınır kontrollerinin tekrar başlaması Schengen Anlaşmasının fiilen dikkate alınmaması sonucu doğurmuş, hatta Schengen anlaşmasının hukuki durumunu AB içinde tartışılır hale gelmiştir. Bu sonuç ise AB'nin hukuksal olarak büyük sıkıntılar yaşamaya başladığının da bir göstergesi olmaktadır. Sonuç itibarıyla; savaşın ve sığınmacıların yaratmış olduğu en önemli hukuksal etki ve neticeler, AB ve Türkiye arasında imzalanan "Vize Muafiyeti ve Geri Kabul Anlaşması" ile Schengen Anlaşmasının AB üye ülkelerince askıya alınması ve bağlayıcılığını –yasallığının tartışmaya açılması olarak dikkat çekmektedir.

Suriye iç savaşının ve sığınmacı akının AB-Türkiye ilişkilerini doğrudan etkilediğini ve taraflar arasında var olan gerginliği daha da arttırdığı görülmektedir. Her iki tarafta mevcut durumu kendi lehine kullanmaya çalışmakta, bu ise mevcut durumu taraflar açısından daha da kritik hale getirmektedir.

3. SİĞINMACI AKINI, SİYASİ VE HUKUKİ SONUÇLARI

Kriz, çatışma ve sonrasında başlayan iç savaş nedeniyle Suriye bugün farklı güçlerin elinde bölünmüş durumdadır. Bir savaşın en yıkıcı tarafı sivil ve masum insanların bundan doğrudan ve en ağır tahribatı almalarıdır. Suriye İnsan Hakları Gözlemevi'nin raporlarına göre savaşın başlamasından 2017 yılı başına kadar olan sürede 470.000'den fazla (gerçekte sayının çok daha fazla olduğu düşünülmektedir), insan hayatını kaybetmiştir.¹⁹ Buna karşılık ise Suriye Siyasi Araştırma Merkezi'nin (SCPR) verilerine göre ise 670.000'den fazla insan bu savaşta yaşamını yitirmiş, yaralı sayısının ise 1,9 milyondan fazla olduğu söylenmektedir²⁰ (SCPR, 2015: Syria Alienation and Violence Impact of Syria Crisis Report 2014). Bu kanlı sürecin bir diğer faturası ise çok sayıda insanın Suriye'yi terk etmek zorunda kalmasıdır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) verilerine göre, savaştan komşu ülkelere kaçan mültecilerin sayısı 4 milyonu geçmiş, bunun ise son 25 yıldır UNHCR'in yetki alanındaki, tek başına dünyadaki en büyük mülteci krizi olduğu açıklanmıştır.²¹ Bu sayıya ilave olarak en az 8 milyon kişinin de Suriye içinde yerlerinden edilmiş durumda olduğu UNHCR tarafından açıklanmaktadır.²² Bu rakamlar, BM Mülteciler Yüksek Komiserliğine (UNCHR) göre, "bu bir nesilde tek bir çatışma nedeniyle yerlerinden edinilmiş en büyük mülteci nüfusu" olarak kayıtlara geçmiş durumdadır.²³

Suriye'den kaçan vatandaşların, mültecilerin, bölgedeki komşu ülkelere göre dağılımı 2012-2016 sonu itibarıyla şu şekildedir (The World Bank Report, 2017: 73):²⁴

Ülkeler	Ocak 2012	Aralık 2013	Aralık 2014	Aralık 2105	Aralık 2016
Lübnan	6.916	138.213	884.017	1.159.396	1.011.366
Ürdün	4.013	116.778	576.354	623.338	655.496
Türkiye	9.500	174.598	560.129	1.622.839	2.814.631
Irak	180	66.920	213.223	233.525	230.836
Mısır	924	12.386	131.707	138.212	116.013
Kuzey Afrika	Veri Bulunmuyor	Veri Bulunmuyor	Veri Bulunmuyor	Veri Bulunmuyor	29.275
Toplam	21.533	509.345	2.365.430	3.777.410	4.857.617

Tablodan da görüleceği üzere; diğer ülkelerdeki tüm mültecilerin toplam sayısından daha fazla mültecinin Türkiye’de bulunuyor olması, Suriye iç savaşının, ekonomik, siyasi ve hukuki etkilerinin doğrudan Türkiye’de yaşanmasına neden olduğu ortaya çıkmaktadır. Yakın zamana kadar Türkiye içinde, Suriyeli mülteciler ile vatandaşlar arasında çatışma ve gerilimlerin olduğu da basına yansımıştır. Bu kadar yoğun mültecinin bir ülkede bulunması ve yerleşik hayata geçmesi, o ülkenin morfolojik ve sosyolojik yapısında orta ve uzun vadede değişikliklere, zaman zaman da toplum içinde çatışma ve gerilimlere yol açacağı öngörülmelidir. Bu konularla ilgili ciddi bilimsel çalışmalara ve araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

3.1 Avrupa’daki Suriyeli Mülteciler ve Hukuksal Durumları

Şüphesiz ki çok yoğun mülteci akını Avrupa’yı ciddi anlamda etkilemeye başlamıştır. Akından en fazla etkilenen ülkelerin başında ise AB üyesi ülkeler olan Almanya, İsveç, Macaristan, Avusturya, İtalya gelmektedir.²⁵ BM Mülteciler Yüksek Komiserliği verilerine göre Suriyelilerin en çok iltica başvurusu yaptığı Avrupa ülkeleri, başlangıçtan 2017 yılı ortalarına kadar, %64 oranında Almanya ve İsveç, %24 oranında Macaristan, Avusturya, Hollanda, Yunanistan ve Danimarka ve %16 oranında ise diğer Avrupa ülkeleri olarak dikkat çekmektedir.²⁶ Buna karşılık Türkiye’nin kabul ettiği Suriyeli sayısı, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin son verilerine göre 2.900.000’den fazladır.²⁷ Lübnan’ın ise kabul ettiği mülteci sayısı 1 milyondan fazladır,²⁸ Ürdün’ün ise kabul ettiği Suriyeli mülteci sayısı ise 700 bin civarındadır.²⁹ Verilerden de anlaşıldığı üzere, Suriyeli mülteciler Avrupa’da yoğun olarak Almanya ve İsveç’i, bölgede ise Türkiye’yi tercih etmektedirler. Avrupa’da Suriyeli mültecilerin sayısının artması her şeyden önce bir politik süreci de beraberinde getirmiştir. Başlangıçta Suriyeli mültecilere karşı Avrupa’da görece bir hoş görüş varken, mülteci sayısının artmasına paralel olarak politik karşı tepkiler de gelmeye başlamıştır. Bu karşı politik tepkinin yaygınlaşmasına DEAŞ’in Avrupa’da terör eylemlerine başlamasının, uyuyan terör üyelerini harekete geçirmesinin de bir katkısının olduğu açıktır.³⁰

Mültecilerin AB üye ülkelerine ayrıca bir maliyette getirdikleri ve bununda sonuçta üye ülkelerin vatandaşlarına yansıtacağı da ortaya çıkınca, bu kere de mültecilik akının durdurulması için arayışlara girilmiştir. Bunun en somut yansıması ise AB tarafından Türkiye’ye biçilen bir nevi özel koruma, “Jandarmalık”, rolü olmuştur. Bu rolde Türkiye’ye verilecek 3 milyar (daha sonra ilave olarak 3 milyar daha verileceği söylenmiştir) Euro yardım fonu karşılığında Türkiye’deki sığınmacıların ülkede tutulması, bir başka ifade ile AB’ne gönderilmemesinin sağlanması, AB tarafından kabul edilmiştir.³¹ Ancak Türkiye’nin açıklamaları bu fonun henüz Türkiye’ye verilmediği yönünde olmakla birlikte, daha sonra bu paranın Türkiye’ye aktarılmaya başlandığı açıklanmıştır.³² Türkiye ile AB arasında Geri Kabul Anlaşmasının imzalanması ile Avrupa’daki işe yaramayacak veya riskli-sorunlu- olan

mültecilerin Türkiye'ye geri yollanmasının uluslararası hukuki alt yapısı da sağlanmıştır. Ancak tüm bu çabalara rağmen bu anlaşmanın yine de Avrupa'ya olan mültecilik akınına engellemeyeceği açıktır (Bozkurt, 2017: 699-700).

Avrupa ülkelerine mülteci olarak giden Suriyelilerin başvurularını her ülke kendi iç hukuk mevzuatı ve taraf olduğu uluslararası sözleşmeler çerçevesinde değerlendirecektir. Başka bir ifade ile uluslararası koruma sağlama konusundaki temel sorumluluk bireyin iltica/sığınma talep ettiği devlete ait bulunmaktadır (Çiçekli, 2009: 15). İlave olarak; AB üyesi ülkelerin AB Hukukundan kaynaklanan hukuki sorumluluklarının da var olduğunu göz ardı etmemek gerekmektedir. AB Hukuku genelinde ve Schengen Anlaşması³³ özelinde mültecilik düzenlemeleri gereği, hukuksal koşul ve mültecilik niteliğini taşımayan/bulandırmayan sığınmacıların geldikleri ülkeye iadesi söz konusu olacaktır. Hatta bu kapsamda, Almanya, kendi ülkesine Avusturya'da giriş yapan bir kısım mültecileri Avusturya'ya, Avusturya'da aynı şekilde Macaristan'a geri göndermiştir.³⁴

AB'nin sınır kontrolü, sığınma ve göç konusundaki yetkisi, Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanının bir parçasıdır (Özkan, 2011: 298) (Bozkurt & Rottmann, 2017: 1592-1593). Avrupa Birliğinin İşleyişi Hakkında Andlaşmaya göre (ABİA 67 madde), AB temel haklara, üye devletlerin farklı hukuk sistem ve geleneklerine göre saygılı olarak özgürlük, güvenlik ve adalet alanı yaratır (Özkan, 2011: 298) (Bozkurt & Rottmann, 2017: 1592-1593) (ABİA 67/1).³⁵ AB içinde üye ülkeler arasındaki –iç- sınırlarda kontrol olmamakla birlikte, dış sınırlar üye devletler arasındaki dayanışma prensibine göre 3. ülke vatandaşlarına karşı sığınma, göç ve dış sınırların kontrolü konusundaki ortak politikalara göre korunmaktadır (Özkan, 2011: 298) (Bozkurt & Rottmann, 2017: 1592-1593) (ABİA 67/2).³⁶

Olağanüstü gelişmeler ve yoğun mülteci akını nedeniyle Avrupa ülkeleri, özellikle AB ülkeleri, bu akınına karşı kendi iç mevzuatlarını ve kurallarını da gözden geçirmeye başlamışlardır. Keza aynı şekilde AB'de yeni düzenlemeler için çalışmalar başlamıştır. Mülteci akınıyla baş edebilmek için yeni düzenleme ve kuralların AB üyesi ülkelerde yürürlüğe girecektir (Brenke, 39.2015: 511-523). Hatta konuyla ilgili Avrupa'da bu alanda çok sayıda akademik çalışmaların sayısının arttığını da söylemek mümkündür (Schamman, 2015: 161-182) (Bank, 2000: 69:257-288). Sonuç itibarıyla; bu kadar yoğun bir göçmen akınının Avrupa'nın (AB ve üye ülkelerin) mülteci ve göçmenlik politikalarının ve yasal mevzuatlarının üzerinde kısa ve orta vadede önemli değişikliklere neden olacaktır.

3.2 Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuksal Durumu

İncelenmesi gereken bir diğer husus ise, Türkiye'deki Suriyelilerin hukuksal statüsüdür. Her şeyden önce "iltica ve sığınma taleplerinin" ortaya çıkmasına neden olan temel unsur, devletlerin vatandaşlarını korumamaları veya koruyamamalarıdır (Bozkurt & Rottmann, 2017: 1593-1594). Çatışma ve şiddet ortamı insanların ülkelerinde karşılaştıkları savaş, şiddet, yoksulluk, işsizlik, dinsel, etnik, ideolojik baskılar, çevresel/ekolojik ve doğal afetler vb. gibi farklı nedenlerle maruz kaldıkları baskılar, yaşam ve özgürlüklerine yönelik hayati tehditler, bu kimselerin başa ülkelere göç etmelerine neden olmaktadır (Bozkurt, 2016: 392). Her devlet, 1993 Viyana Deklarasyonu ve Eylem Planı'na³⁷ göre temel hak ve özgürlükleri korumakla yükümlüdür (Abass, 2012: 676). Ağır insan hakları ihlalleri, politik hakların tanınmaması ve temel hak ve özgürlüklerin evrensel ölçütte korunmaması da mültecilik için bir başka önemli etmen olarak ortaya çıkmaktadır. Bilindiği üzere, İnsan Hakları, devlet tarafından tanınsın ya da tanınmasın, anayasalarla güvence altına alınsın veya alınmasın, ayırım gözetmeksizin bütün insanların, sığınmacı ve mülteciler de dahil olmak üzere, kullanacağı hak ve özgürlükleri içeren uluslararası ahlaki-moral kavramlardır (Bulut,

2009: 9). İnsan Hakları kavramının evrenselleşmesi, İnsan Hakları Evrensel Beyanamesinin kabulü ile birlikte, uluslararası düzeyde bir standardın yakalanması (Dixon, 2007: 345), mültecilik ve sığınmacılığa ilişkin yeni düzenlemelerin yolu açmıştır.

1950-51'de BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin kurulması ve Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesinin kabul edilmesi "mültecilerin uluslararası" hukuk düzleminde korunması bir dönüm noktası olmuştur (Bozkurt & Rottmann, 2017: 1593). Sözleşme, bu sözleşmeyi imzalayan ülkeler açısından bağlayıcılık yükümlülüğü getirmektedir (Musgrave, 1997: 302). Türkiye sözleşmeyi 29 Ağustos 1961 tarihinde, 359 sayılı kanunla onaylamıştır.³⁸ Ayrıca 1951 Cenevre Sözleşmesine ek 1967 tarihli Protokol ile Sözleşmedeki "coğrafi ve zaman" sınırlamaları kaldırılmış ve böylece Sözleşmede uluslararası koruma fikri daha evrensel boyuta taşınmıştır (Bozkurt & Rottmann, 2017: 1593). Türkiye, 1967 Protokolünü 1 Temmuz 1968 tarihinde onaylamış ancak; Cenevre Sözleşmesi ile düzenlenen coğrafi sınırlama ilkesini³⁹ sürdürmeyi seçmiştir. Türkiye şu anda, Avrupalı ve Avrupalı olmayan mülteciler arasında bu ayrımı etkin bir şekilde uygulayan tek ülkedir (Bozkurt, 2016: 292). Devamla, Türkiye'de bu kavramlar 2014 tarihli, 6458 sayılı *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*'nda düzenlenmiş durumdadır.⁴⁰ Tüm bunların haricinde, ulusal mevzuatta bazı ikincil hükümlerde bulunmaktadır.⁴¹

Türk iç hukuk düzenlemelerine göre Türkiye, Avrupa ülkeleri haricinde gelen 3. ülke vatandaşlarını mülteci olarak kabul etmemektedir. Buna karşılık; Avrupa dışından gelenlerin üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, *şartlı mülteci statüsünde* geçici olarak Türkiye'de kalmasına izin verilmektedir. Uluslararası koruma arayan yabancılar Türkiye'ye adım attıklarında mülteci veya şartlı mülteci statülerini almak için başvuruda bulunmak durumundadırlar. Bu kişilere, kendilerine statüsü verilene kadar, Türkiye'de "uluslararası koruma başvuru sahibi" denilmektedir. Türkiye'deki iç hukuk mevzuatı kapsamında ve düzenlemelerinde "sığınmacı" kavramı yer almamaktadır. Netice itibariyle, iç hukuk mevzuatı gereği, 6458 sayılı kanun kapsamında yayınlanan Geçici Koruma Yönetmeliğine göre,⁴² Türkiye'deki Suriyeliler "*geçici koruma*" statüsündedirler ve bu kişiler yasa gereği, bireysel başvuru olan şartlı mülteci konumu için başvuru yapamazlar. Geçici koruma, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak ülke sınırlarına gelen veya sınırlardan ülkeye bir şekilde giren ve haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılar sağlanan korumayı ifade etmektedir (Bozkurt, 2016: 393).

Türk Hukuku açısından Suriye'lilerin durumu ile ilgili kavramlar karmaşası olduğu açıktır ve gerçek olan ise Suriye'lilerin hukuksal olarak "*Geçici Koruma*" kapsamında tanımlanmaları ve "*şartlı mülteci*" başvurusu yapmaya haklarının olmadığıdır. Uluslararası düzeyde ise buna karşılık, Uluslararası Af Örgütü'nün yayınladığı rapor ve açıklamalarda Türkiye'deki bu kavram karmaşasından uzak durularak, Türkiye'deki Suriye'liler için daha evrensel bir kavram olan "*mülteci/sığınmacı*" hukuksal tanımlaması kullanılmaktadır.⁴³

SONUÇ

Suriye'deki protestolar önce çatışmaya ve ardından da iç savaşa dönüştüğünde, bu ülkedeki rejimin de Arap Baharı hareketini yaşayan diğer ülkelerdeki rejimlerin sonu gibi bir sonla karşılaşacağı düşünülmüştür. Bir başka ifade ile çatışmaların sıcak savaşa dönüştüğü dönemde mevcut rejimin birkaç ay içinde yıkılacağı öngörülmüştür. 7 yılı aşkın

bir süredir Şam Yönetiminin, ülkenin büyük bir kısmında kontrolü kaybetmiş olsa bile, hala iktidarda olması, rejimin birkaç ay içinde yıkılacağını öngörenlerin büyük resme bakamadıkları, bir nevi siyasi ve diplomatik miyopi(zm)'in etkisinde kaldıkları ve bu bakış açısıyla olayı değerlendirdikleri, Rusya, Çin ve İran faktörlerini çok dikkate alamadıklarını göstermektedir. Bu yanılgıya düşen sadece Türkiye değildir, başta ABD, Fransa gibi ülkeler de ummadıkları bir netice ve çok karmaşık bir denklemlerle karşı karşıya kalmışlardır. Bölgedeki savaşı, küresel aktörlerin enerji ve petrol politikalarına yönelik hedeflerinden ayrı tutmak hatalı olur, zira enerji ve petrol- boru hatları- Ortadoğu'nun siyasi ve askeri yapısında önemli bir etkiye sahiptir.

İç savaşın etkilerinin sadece bölgede ve komşu ülkelerde değil, Avrupa ülkelerinde hissedilmesi ve görülmesi, yaşanan trajedinin büyüklüğünün göstergesidir. İç savaşın şüphesiz ki siyasi, askeri, hukuki sonuç ve etkileri olmuştur. Bu savaş Ortadoğu'yu daha da bilinmez ve karmaşık hale getirmiştir. Savaşın, ölüm ve yaralanmalardan sonra, en büyük trajedilerinden biri yoğun bir mültecilik akınına başlatmış olmasıdır ve öncelikle komşu ülkelerin bundan etkilenmesi, sonrasında Avrupa ülkelerinin de paylarına düşeni almasıyla trajedi başka bir aşamaya geçmiştir. Türkiye bu savaşın doğrudan en büyük etkisini yaşayan ülkelerden biridir. Bu neticede bazı diplomatik ve siyasi hataların da rol oynadığını söylemek gereklidir. Suriye iç savaşında Türkiye tüm ülkeler içinde en büyük sayıda mülteciyi kabul etmiş ve bu mülteciler için 30 milyar Dolar'dan fazla harcama yapmıştır. Yoğun mülteci akını Türkiye AB ilişkilerini de etkilemiştir, taraflar arasında zaten gerilimli olan müzakereleri iyice durma noktasına getirmiştir. Her ne kadar taraflar arasında Geri Kabul ve Vize Serbestisi Anlaşması imzalanmışsa da gelinen nokta itibariyle ilişkiler donmuş ve anlaşmanın uygulanabilirliği çok zorlaşmıştır. Yakın bir zaman içinde taraflar arasındaki bu gerilmiş ilişkide bir yumuşama beklenmemelidir.

Türk Hukuku açısından Suriyelilerin durumu ile ilgili kavramlar karmaşası olduğu açıktır ve Suriyelilerin hukuksal olarak "Geçici Koruma" kapsamında tanımlanmaları ve "şartlı mültecilik" başvurusu yapmaya haklarının olmadığını söylemek gerekir. Ayrıca dikkate alınmalıdır ki ciddi sayıda mültecinin bir ülkede bulunması ve o ülkeye yerleşmesi, o ülkenin morfolojik ve sosyolojik yapısında orta ve uzun vadede değişikliklere, kimi zamanda çatışmalara yol açacaktır. Bu değişim ve risklerin analizi için ciddi bilimsel çalışmalara, raporlara ve araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Suriye iç savaşının yakın bir zamanda bitme olasılığı bulunmamaktadır. Uzun yıllar bu kaotik atmosferin sürmesi ve ağır trajedilerin artarak yaşanması güçlü bir olasılıktır. Bir diğer gerçeklik ise bölgedeki krizin, daha doğrusu iç savaşın, artık dünyanın her tarafına terör ihraç eder boyuta ve konuma gelmesidir. Suriye iç savaşı ile birlikte dünyadaki terör saldırılarının sayılarında ciddi bir artış olmuştur. Savaşın uyuyan pek çok terör hücrelerini uyandırdığını ve bununda saldırıların daha artmasına etki edeceğini öngörmek mantıklı olacaktır.

NOTLAR

* <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40157650>

² Bileşmiş Milletler (BM), NATO, Avrupa Topluluğu (AT) gibi.

³ 20 Ocak 2018 tarihinde Türkiye, ÖSO ile birlikte Suriye'ye yönelik, özellikle Afrin ve civar bölgeleri kapsayacak şekilde, askeri müdahalede bulunmuştur, işbu makalenin yazımı sırasında bu müdahale devam etmekteydi.

⁴ PYD, Türkiye tarafından terör yapılanması ve örgütü olarak kabul edilmektedir. Suriye'deki krizin ilk zamanlarında ve PYD'nin oluşum sürecinde Ankara ile PYD arasında sıcak ilişkiler olduğu hatırlanmalıdır. PYD'nin ABD ile daha doğrusu Suriye'deki ABD Askeri Birlikleri ile iyi ilişkilerinin olduğu, PYD'nin ISIS'e karşı askeri güç olarak kullanıldığı görülmektedir.

⁵ "Resmi veriler ve bazı uzmanların çalışmaları, BM'nin 2 milyon 900 bin olduğunu açıkladığı Türkiye'deki mülteci sayısının 3,5 milyondan aşağı olmadığını gösteriyor. Dünyada en çok göçmen ve sığınmacının bulunduğu Türkiye, Suriye'deki 6 yılı dolduran iç savaştan kaçanların yarısından fazlasına ev sahipliği yapıyor." <http://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyede-m%C3%BClteci-say%C4%B1s%C4%B1-tahmin-edilenden-y%C3%BCksek/a-39323369>

⁶ <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>

⁷ <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42079597>

⁸ <https://www.hrw.org/report/2011/06/01/weve-never-seen-such-horror/charges-against-humanity-syrian-security-forces>

⁹ Demokratik Birlik Partisi Kürtler tarafından 2003 yılında Suriye'nin kuzeyinde kurulmuştur. Kurulduktan sonra Ankara ile aralarında iyi ilişkiler mevcuttu. Şu anda böyle bir ilişki bulunmamaktadır. Yalnız Ortadoğu'da ve Suriye'de ittifaklar-karşıtlıklar çok çabuk değişebilmektedir. İttifak halinde olanlar daha sonra karşıt yapılar içinde olabilmekte, düşman/karşıt olanlar ise daha sonra ittifak kurabilmektedir.

¹⁰ http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/06/150624_suriye_ekonomi

¹¹ Bu ülkelerin kaybı Dünya Bankası verilerine göre 35 Milyar Doları aşmaktadır. Bkz. <http://europe.newsweek.com/high-cost-turkey-syrian-civil-war-403535?rm=eu> Ayrıca bkz. <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/MNA/extended-summary-impact-of-ISIS.pdf>

¹² <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201712061031278968-recep-akdag-suriyelilere-harcanan-para/> Bkz. <http://europe.newsweek.com/high-cost-turkey-syrian-civil-war-403535?rm=eu>.

¹³ <http://www.worldbank.org/en/country/syria/publication/the-toll-of-war-the-economic-and-social-consequences-of-the-conflict-in-syria>

¹⁴ <http://www.publicfinance.co.uk/feature/2016/01/counting-cost-refugees>

¹⁵ <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss554.pdf>

¹⁶ "International Agreement between the European Union and the Republic of Turkey on the readmission of persons residing without authorisation", Official Journal Of the EU of 07 Mai 2014 L134/3.

¹⁷ Strasbourg'daki oturumda yapılan oylamada, Türkiye Raportörü Kati Piri'nin hazırladığı rapor 64'e karşı 477 oyla kabul edilirken, 97 üye de çekimser kalmıştır. Bilindiği üzere AP'nin oyladığı bu yıllık Türkiye değerlendirme raporu tavsiye niteliğinde olup, bağlayıcılığı bulunmamaktadır, ancak uzun vadede AB politikalarını belirlemek ve ön görmek açısından önemlidir. Bkz. <http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-40518455>

¹⁸ "Geri Kabul Anlaşması" kapsamında Türkiye'nin en önemli yükümlülükleri AB ülkeleri tarafından iade edilecek sığınmacılar için uygun yerlerin hazırlanması ile Geri Kabul Anlaşmasına bağlı olarak iç hukuk mevzuatının ve uygun hale getirmesi ve sığınmacıların hukuksal statülerinin tespiti ve tayinine yönelik düzenlemelerin hazırlanması olarak belirlenmiştir. Türkiye açısından ise bir diğer hukuki yükümlülük ise "vize muafiyeti sürecinde" AB'nin yerine getirilmesini beklediği yükümlülüklerin yerine getirilmesi halinde vize muafiyetine onay verilmesi olarak belirlenmişti. Vize muafiyeti sürecine bağlı yol haritasında kayıtlı toplam 72 kriter tayin edilmiş, bu kriterlerin büyük bir kısmı Türkiye tarafından yerine getirilmiştir. Bununla birlikte Türkiye'nin bu aşamada karşılamaktan uzak olduğu kriterler, Europol ile operasyonel işbirliği, sınır yönetimi ile ilgili mevzuat, ikili Geri Kabul yükümlülüklerin uygulanması, tüm AB üyesi ülkelere ortak bir vize politikası uygulanması ve geri kabul başlıkları altında yer almaktadır. Ancak gelinen nokta itibarıyla Geri Kabul Anlaşması fiili olarak donmuş durumdadır (Bozkurt, 2017: 701-705) (Bozkurt & Rottmann, 2017: 1594).

¹⁹ <https://www.theguardian.com/world/2016/feb/11/report-on-syria-conflict-finds-115-of-population-killed-or-injured> Ayrıca bkz. <https://www.amerikaninsesi.com/a/suriye-de-olu-sayisi-470-bine-yukseldi/3187033.html>

¹⁹ <https://www.amerikaninsesi.com/a/suriye-de-olu-sayisi-470-bine-yukseldi/3187033.html> Ayrıca bkz. http://www.unrwa.org/sites/default/files/alienation_and_violence_impact_of_the_syria_crisis_in_2014_eng.p

df Başka bir kaynağa göre ise bugüne kadar Suriye nüfusunun %11,5'nin bu savaşta öldüğü veya yaralandığı açıklanmıştır. Bkz. <https://www.theguardian.com/world/2016/feb/11/report-on-syria-conflict-finds-115-of-population-killed-or-injured> : “*In all, 11.5% of the country's population have been killed or injured since the crisis erupted in March 2011*”.

²¹ <http://www.unhcr.org/turkey/home.php?content=648>

²² İbid.

²³ <http://www.unhcr.org/turkey/home.php?content=648>

²⁴ United Nations High Commissioner for Refugees. <http://www.worldbank.org/en/country/syria/publication/the-toll-of-war-the-economic-and-social-consequences-of-the-conflict-in-syria>

²⁵ <http://www.publicfinance.co.uk/>

²⁶ <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>

²⁷ <http://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyede-m%C3%BClteci-say%C4%B1s%C4%B1-tahmin-edilenden-y%C3%BCksek/a-39323369> Ayrıca bkz. <http://www.unhcr.org/tr/18504-multeciler-ve-siginmacilara-koruma-saglamak-uzere-turkiyenin-desteklenmesi-icin-25-milyon-avro-destek.html>

²⁸ <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=122>

²⁹ İbid.

³⁰ Özellikle Paris, Brüksel ve Londra'daki saldırılar ciddi bir kırılma etkisi yaratmıştır.

³¹ <http://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyede-3-milyar-euro-t%C3%BCrkiyeye-gidiyor/a-19025629>

³² <https://www.cnnturk.com/video/dunya/ab-turkiyeye-3-milyar-euro-aktardi>

³³ Schengen Abkommen, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV%3A133020>

³⁴ http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160112_almanya_gocmen_geri

³⁵ Art. 67/1 des Vertrags über die Europäische Union und des Vertrags über die Arbeitsweise der Europäischen Union. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT>

³⁶ İbid.

³⁷ Bkz. 1993 Wien Deklaration und Aktion Planen.

³⁸ <https://www.amnesty.org.tr/icerik/37/1122/turkiye-1951-cenevre-sozlesmesi>

³⁹ Protokolün 7. Maddesi.

⁴⁰ 2014 tarihli, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu.

⁴¹ Bkz. 5683 sayılı Yabancılar Kanunu ile 5683 sayılı pasaport kanununda da mültecilerin hukuki durumuna ilişkin düzenlemeler.

⁴² 6458 sayılı kanun kapsamında yayınlanan Geçici Koruma Yönetmeliği.

⁴³ <http://bianet.org/bianet/toplum/167434-multeci-gocmen-siginmaci-arasindaki-farklar>

KAYNAKÇA

Abass A. (2012.). “International Law, Text, Cases and Materials” Oxford Press

Acer Y & Kaya İ. (2015). Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı, Seçkin 6. Baskı,

Bank R. (2000.). “Receptions for Asylum Seekers in Europe: An Analysis of Provision in Austria, Belgium, France, Germany and the United Kingdom”, Nordic Journal Of International Law 69:257-288

Bozkurt K.(2016). Geri Kabul ve Vize serbestisi Anlaşması, TBB Dergisi, ISSN: 1304-2408 Sayı 125, Ağustos, Ankara.

Bozkurt K.(2017) Juristische Auswirkungen des neuen Flüchtlingszustroms, in; Deutsch-türkische Beziehungen Historische, sektorale und migrationsspezifische Aspekte, Gieler W, Gümüş B, Yoldaş Y (Hrsg.) Peter Lang,

Bozkurt K & Rottmann S. (2017). Legal and Anthropological Approaches to Migration Policy in Turkey and Europe, in “Researches on Science and Art in 21. Century Turkey, Editors: Arapgirlioğlu, Atık, Elliott, Turgeon, Gece Kitaplığı

Brenke K.(2015.) “Distribution of refugees very uneven among EU member states-even when accounting for economic strength and total population”, DIW Economic Bulletin.

Bulut N.(2009) Sanayi devriminden Küreselleşmeye Sosyal Haklar, XII Levha.

Çiçekli B.(2009). “Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar”, Seçkin Ankara.

Dixon M.(2007) International Law, Oxford University Press 6.th Edition, Oxford.

İdiz S. (2015). Suriye’de Kim Ne İstiyor”, Cumhuriyet, 25 Kasım.

Musgrave T.(1997). “Refugees”, in; “Public International Law, an Australian Perspective”, Edited by Sam Blay/Ryszard Piotrowicz/B. Martin Tsamenyi, Oxford Press, Melbourne.

Orhan O.(2015). “Effects of the Syrian Refugees on Turkey”, Orsam Report No. 195, January.

- Özkan I. (2011). Avrupa Birliği Kamu Hukuku, Seçkin Ankara.
- Schamman H. (2015). “Wenn Variationen den Alltag besitzimmen. Unterschied lokaler Politikgestaltung in der Leistungsgewährung für Asylsuchende” Zeitschrift für Vergleichende Politikwissenschaft, Springer, Z. Vgl Polit Wiss 9:161-182.
- Sur M. (2017). Uluslararası Hukukun Esasları, Beta 11. Baskı
- Syrian Centre for Policy Research (SCPR) (2014). Syria Alienation and Violence impact of syria Crisis Report, March 2015, , Damascus – Syria.
- Tanış T. (2016). “Eski Savaşçılar Ülkesi Türkiye”, Hürriyet, 14 Şubat.
- The World Bank (2017). THE TOLL OF WAR THE ECONOMIC AND SOCIAL CONSEQUENCES OF THE CONFLICT IN SYRIA,.
- Yamaner MB, Öktem AE, Kurtdarcan B, Uzun MC, 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları: 42.

Uluslararası Ve Ulusal Mevzuat Ve Resmi Dokümanlar

- Council Decision 2014/252/EU of 14 April 2014.
- International Agreement between the European Union and the Republic of Turkey on the readmission of persons residing without authorisation, Official Journal of the EU of 07 Mai 2014 L134/3.
- Schengen Abkommen.
- Der Vertrag über die Europäische Union und des Vertrags über die Arbeitsweise der Europäischen Union. 1993 Wien Deklaration und Aktion Planen.
- 2014 tarihli, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu.
- 5683 sayılı Yabancılar Kanunu ile 5683 sayılı pasaport kanununda da mültecilerin hukuki durumuna ilişkin düzenlemeler.
- 6458 sayılı kanun kapsamında yayınlanan Geçici Koruma Yönetmeliği.
- <http://www.publicfinance.co.uk/feature/2016/01/counting-cost-refugees>
- <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT>
- <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV%3A133020>
- <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss554.pdf>
- <http://www.publicfinance.co.uk/>

Uluslararası Ve Ulusal Organizasyonların İnternet Siteleri

- <http://www.unhcr.org/tr/18504-multeciler-ve-siginmacilara-koruma-saglamak-uzere-turkiyenin-desteklenmesi-icin-25-milyon-avro-destek.html>
- <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=122>
- <http://www.unhcr.org/turkey/home.php?content=648>
- <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>
- http://www.unrwa.org/sites/default/files/alienation_and_violence_impact_of_the_syria_crisis_in_2014_eng.pdf
- <https://www.amnesty.org.tr/icerik/37/1122/turkiye-1951-cenevre-sozlesmesi>
- <https://www.hrw.org/report/2011/06/01/weve-never-seen-such-horror/crimes-against-humanity-syrian-security-forces>
- <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/MNA/extended-summary-impact-of-ISIS.pdf>
- <http://www.worldbank.org/en/country/syria/publication/the-toll-of-war-the-economic-and-social-consequences-of-the-conflict-in-syria>
- <http://bianet.org/bianet/toplum/167434-multeci-gocmen-siginmaci-arasindaki-farklar>

Uluslararası Ve Ulusal Yazılı (İnternet) Haber Kaynakları

- <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42079597>
- http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/06/150624_suriye_ekonomi
- <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40157650>
- <http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-40518455>
- http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160112_almanya_gocmen_geri
- <http://europe.newsweek.com/high-cost-turkey-syrian-civil-war-403535?rm=eu>
- <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201712061031278968-recep-akdag-suriyelilere-harcanan-para/>
- <https://www.amerikaninsesi.com/a/suriye-de-olu-sayisi-470-bine-yukseldi/3187033.html>
- <https://www.theguardian.com/world/2016/feb/11/report-on-syria-conflict-finds-115-of-population-killed-or-injured>

<http://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyede-m%C3%BClteciler-say%C4%B1s%C4%B1-tahmin-edilenden-y%C3%BCksek/a-39323369>

<http://www.dw.com/tr/%C3%BC%C3%A7-milyar-euro-t%C3%BCrkiyeye-gidiyor/a-19025629>

<https://www.cnnturk.com/video/dunya/ab-turkiyeye-3-milyar-euro-aktardi>